

Особливості застосування безпілотних літальних апаратів для фіксування воєнних злочинів

Олена Воробей

кандидатка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7106-148X>, e-mail: elenav2808@ukr.net

Олександра Сокол

здобувач вищої освіти ступеня магістр, Навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ, Україна

Розглянуто роль безпілотних літальних апаратів (БПЛА) у криміналістиці, зокрема, на їх застосуванні в Україні в контексті повномасштабного вторгнення російської федерації. Актуальність дослідження спричинена розширенням можливостей підрозділів Національної поліції України у фіксуванні та розслідуванні воєнних злочинів, учинених державою-агресором, а також необхідності криміналістичного затвердження інноваційного методу збирання кримінально-процесуальної інформації.

Ключові слова: безпілотні літальні апарати; фіксування; воєнні злочини; розслідування; докази.

Peculiarities of Using Unmanned Aerial Vehicles to Record War Crimes

Olena Vorobei, Oleksandra Sokol

The paper studies the role of unmanned aerial vehicles (UAVs) in criminalistics, specifically their use in Ukraine in the context of the Russian Federation's full-scale invasion. The study's relevance is attributed to the expanding capabilities of the Ukrainian National Police in recording and investigating war crimes committed by the aggressor state, as well as the need for forensic approval of an innovative method of collecting criminal procedural information.

Keywords: unmanned aerial vehicles; recording; war crimes; investigation; evidence.

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України стало справжнім випробуванням для кожної сфери життєдіяльності держави, зокрема, національної безпеки та захисту громадян. На окупованих територіях та в зоні бойових дій громадяни найбільш вразливі, оскільки держава-окупант абсолютно відкидає норми та звичаї ведення війни, учиняючи жорстокі злочини щодо мирного населення, а також військовополонених. У такому разі єдиним можливим способом фіксування воєнних

злочинів стає використання технічних засобів, якими можна керувати дистанційно, що дає змогу охопити велику територію та забезпечити життя правоохоронців. Саме через це Україні необхідне активне застосування безпіотної авіації як засобів фіксування доказової інформації.

В усталеній термінології безпілотний літальний апарат (БПЛА) — це літальний апарат без пілота (екіпажу) на борту, призначений для виконання завдань, характерних для пілотованих літальних апаратів. Дослідники

додали різні характеристики до визначення БПЛА: 1) літальний апарат, призначений для виконання будь-якого завдання без людини на борту і керований дистанційно, за програмою або в комбінації; 2) літальний апарат, оснащений силовою установкою і керований дистанційно, напівавтоматично; 3) багаторазові літальні апарати, що керуються дистанційно, в автоматичному режимі або в комбінації, можуть нести різні види корисного навантаження та виконувати конкретні завдання. Особливістю таких апаратів є відсутність пілота (екіпажу) на борту, а їхня здатність нести різні типи спорядження має ключове криміналістичне значення [1, с. 48].

Нині безпілотні літальні апарати стали, мабуть, одним із найперспективніших напрямів розвитку світової сучасної військової авіації. За деякими оцінками, у період з 2020 по 2029 рік обсяг їхніх продажів сягне 38,7 мільярда доларів США [2, с. 11]. Розвиток українського виробництва озброєння та військової техніки, зокрема літаків-розвідників, ударних безпілотників, безпілотників-камікадзе та боеприпасів став пріоритетом для Міністерства оборони України. У липні 2022 року Міністерством оборони України, Генеральним штабом Збройних сил України, Міністерством цифрової трансформації та Державною службою спецзв'язку та захисту інформації для підтримки й розвитку вітчизняного ринку БПЛА створено системну програму «Армія безпілотників». Програма змінює доктрину застосування безпілотників на фронті, стимулює розвиток серійного виробництва вітчизняних БПЛА та створює умови для максимального спрощення виробництва й постачання безпілотників [3, с. 84—85].

Загалом безпілотні апарати за цільовим призначенням можна об'єднати у дві великі групи: 1) бойові та 2) БПЛА забезпечення. Уважаємо за доцільне розглянути саме категорію розвідувальних БПЛА, оскільки саме вони дають змогу повноцінно фіксувати важкодоступну місцевість, а також передавати інформацію в реальному часі на відстані. Сучасні розвідувальні БПЛА суттєво відрізняються

від БПЛА першого покоління насамперед значно меншою злітною масою (у 3—10 разів) та суттєво більшою тривалістю польоту. Ці характеристики покращились завдяки останнім досягненням у галузі дозвуквої аеродинаміки, технології виготовлення легких конструкцій із композиційних матеріалів та використанню високоефективних двигунів. Наразі правоохоронні органи активно використовують безпілотники DJI Mavic 2, оснащені системами Бачення (Vision) та інфрачервоними системами зондування, а також 3-х осьовою стабілізацією із 1-дюймовою CMOS-сенсорною камерою (спільно розробленою DJI і Hasselblad), яка робить 4K відео та 20-мегапіксельні фото. Українське виробництво дронів також не стоїть на місці, адже вітчизняні виробники виготовляють уже більше двадцяти розвідувальних типів БПЛА. Поміж відомих зразків можна назвати такі: «D80-Discovery» (виробник — «AeroDrone»); «Punisher» (виробник — «UADynamics»); «Лелека-100» (виробник — «DeViro»); «Валькірія», (виробник — «Авіаційні системи України»); «Горлиця» (виробник — ДП «Антонов»), але на цьому перелік не вичерпується [4, с. 86—87].

Із початком виявлення масових поховань на деокупованих територіях виникла гостра потреба в передових криміналістичних технологіях, адже належна реєстрація та збір доказів мають вирішальне значення для притягнення винних до відповідальності. Консультативна місія Європейського Союзу в Україні на початку 2022 року проводила тренінги з експертами «Drone UA» на тему «Crime scene management — фіксування масштабних місць злочину за допомогою дронів та спеціалізованого програмного забезпечення». Комплексна програма містила теоретичну та практичну підготовку. Основна увага приділялась сучасним європейським стандартам збирання та збереження доказів, зокрема методам 3D-моделювання [5]. На початку 2022 року на базі особового складу Харківського гарнізону було створено спеціальний криміналістичний авіаційний загін «Сокіл» для надання правоохоронцям

практичної допомоги в проведенні аерофотознімання та аеросканування під час розслідування воєнних злочинів. Підрозділ бере участь у розслідуванні низки воєнних злочинів, учинених агресором на території Харкова та Харківської області, зокрема, за участю міжнародних слідчих груп. Поміж здобутків підрозділу — навчальний онлайн-курс «Застосування аерозйомки під час огляду місця події при розслідуванні воєнних злочинів» для Державного бюро розслідувань, практичні посібники «Безпілотні повітряні засоби ураження сил вторгнення російської федерації» і «Застосування безпілотних літальних апаратів під час досудового розслідування», пам'ятка щодо фото-відеофіксування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії рф) та ін. [6].

Велику кількість воєнних злочинів рф було зафіксовано за допомогою безпілотних апаратів, що дає змогу надати докази міжнародній спільноті щодо жорсткості та безпрецедентності в порушенні норм міжнародного гуманітарного права. Наприклад, Національною поліцією України було встановлено, що 11 автомобілів зупинили російські солдати 2-го батальйону 5-ї окремої танкової бригади, які прибули з міста Улан-Уде до Київської області. Вони вбивали цивільних водіїв, пасажирів і пішоходів біля заправки UPG на Житомирській трасі протягом березня 2022 року. Усвідомлюючи, що вчиняють злочини, росіяни спалили всі транспортні засоби та тіла, щоб приховати сліди своїх дій [7]. Окрім вчинення воєнних злочинів проти цивільного населення України, військові держави-агресора порушують міжнародні норми щодо поводження із військовополоненими. Одним із таких зафільмованих злочинів став отриманий Радіо Свобода запис із безпілотника українських військових. На кадрах видно, як російські солдати спрямовують зброю на полонених українських солдатів і ховаються за ними, прямуючи до позицій українських військових [8]. Генпрокурор також звинуватив російські війська в тому, що 18 лютого в районі села Веселе Бахмутського району вони застрелили двох українських солдат. На за-

писах із безпілотників видно, що під час рейду на українські позиції представники російських військових із близької відстані відкрили вогонь по одному полоненому українському солдату, а потім по другому. Не бажаючи залишати полонених живими, окупанти навмисно добивали їх з автоматичної зброї [9].

Отже, використання безпілотних літальних апаратів стає все більш актуальним інструментом у криміналістичній науці та практичній діяльності правоохоронних органів із фіксування та розслідування воєнних злочинів. Використання БПЛА в правоохоронній діяльності вже довело свою ефективність, але досі існує низка перспективних напрямів досліджень у сфері використання БПЛА в криміналістиці.

Перелік джерел посилання

1. Білоус В. В. Класифікація безпілотних літальних апаратів та її значення для криміналістичної практики. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2016. Вип. 16. С. 47—57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpsek_2016_16_10 (дата звернення: 26.08.2024).
2. Саковський А. А., Науменко С. М., Кравченко С. І. Особливості застосування безпілотних літальних апаратів органами та підрозділами поліції : метод. рек. Київ. 2022. 72 с.
3. Слободська І., Юхимович М. Правове регулювання використання безпілотних літальних апаратів у цивільній авіації України. *Юридичний вісник. Повітряне, космічне, екологічне право*. 2022. №4. С.30—35. DOI: 10.18372/2307-9061.65.17036 (дата звернення: 26.08.2024).
4. Скугарев В. А., Тихоненко В. А., Борзенко Д. І. Аналіз ринку БПЛА в Україні та перспективи його розвитку. *Збірник наукових праць ДНДІ ВС ОВТ*. 2023. Вип. 3 (17). С. 84—89. DOI: 10.37701/dndivsovt.17.2023.10 (дата звернення: 26.08.2024).
5. Консультативна місія Європейського Союзу. Як використовувати БПЛА для

- документування масштабних місць злочинів. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/how-to-use-uavs-for-documenting-large-crime-scenes/> (дата звернення: 26.08.2024).
6. International Drone Day. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. До міжнародного дня безпілотної «International Drone Day». 2024. URL: <https://nlu.edu.ua/uni/do-mizhnarodnogo-dnya-bezpilotnyka-international-drone-day/> (дата звернення: 26.08.2024).
7. Інтернет-видання «Texty.org.ua». Масове вбивство на Житомирській трасі: мапа, хронологія та розслідування російського злочину. URL: <https://texty.org.ua/projects/110472/masove-vbyvstvo-na-zhytomyrskij-trasi-mapa-hronolohiya-ta-rozsliduvannya-rosijskoho-zlochynu/> (дата звернення: 26.08.2024).
8. Радіо Свобода. Росія використовує полонених бійців ЗСУ як живі трали? Відео-свідчення з-під Роботиного. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/viyskovi-rossii-zhyvyi-shit-zsu-poloneni/32728970.html> (дата звернення: 26.08.2024).
9. BBC News Україна. Розстріл сімох українських полонених біля Бахмута. Прокуратура розповіла деталі. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c2l7ey2jeqpo> (дата звернення: 26.08.2024).